

De Gids op Maatschappelijk
Gebied. 88 e jg nr 6-7 1997
Thema-nummer: 75 jaar Sociale
Hogeschool Heverlee

Denise Keymolen

Terugblik op beginjaren Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders

In het jongste synthesewerk over de geschiedenis van honderd jaar Christelijke Arbeidersbeweging in België, tot stand gekomen onder de leiding van Emmanuel Gerard, komt de rol van de Sociale Hogeschool van Heverlee, van haar lesgevers en haar afgestudeerden herhaaldelijk ter sprake. De stichting en de ontwikkeling tot ca. 1940 werden eerder al beschreven door Alfons Smets en Lutgart Delbeke. Deze bijdrage wil in de eerste plaats de verspreide kennis bundelen tot een inzichtelijk geheel, waarbij we ons beperken tot de eerste bestaansjaren.

Mee op basis van eigen onderzoek situeren we de opkomst van het maatschappelijk dienstbetoon en de oprichting van de eerste scholen tegen de achtergrond van de ingrijpende sociale veranderingen op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Zo kunnen we beter de plaats duiden die de school van Heverlee innam in het maatschappelijk krachtenveld. Onze uiteenzetting is opgebouwd in drie delen. Na een beschrijving van de sociaal-politieke context waarin het maatschappelijk dienstbetoon zich ontwikkelde, brengen we het avontuur van de stichting en schetsen we de vroege werking van de school.

Ten slotte besteden we aandacht aan haar oorspronkelijke doelstellingen en aan de daartoe aangewende middelen.

1. MAATSCHAPPELIJK DIENSTBEToon EN SOCIAAL ONDERWIJS: ANTWOORDEN OP NIEUWE MAATSCHAPPELIJKE UITDAGINGEN

LANGDURIG RIJPINGSproces

Het ontstaan van het maatschappelijk dienstbetoon en van de opleiding daartoe, kan slechts begrepen worden in het licht van de transformatie die staat en samenleving ondergingen vanaf het einde van de negentiende eeuw. Dan was er immers de veralgemeende industrialisering, de opmars van het socialisme, de voorzichtige keuze voor staatsstussenkomst, de invoering van de eerste sociale wetten inzake arbeidsbescherming en sociale verzekeringen, de onstuitbare beweging voor algemeen stemrecht.

Die maatschappelijke evolutie was van katholieke zijde beantwoord met een intensieve sociale actie die door leken, hierin geleid door priesters, bedreven werd als een nieuwe vorm van apostolaat. De afkondiging van de eerste sociale encycliek

Rerum Novarum door paus Leo XIII had de christen-democratische groepen wind in de zeilen gegeven, zodat syndicaten, mutualiteiten, studiekringen, coöperaties, werklie-denbonden, vrouwenwerken... zich snel ontwikkelden. Het nieuwe systeem van gesubsidieerde vrijheid, waardoor zieken-, pensioen- en werklozenkassen overheids-toelagen ontvingen, betekende een extra stimu-lans. Uit deze initiatieven ontwikkelde zich geleidelijk en op complexe wijze een zelfstandige christelijke arbeidersbeweging. Als ruggengraat van een netwerk van econo-misch-democratische werken met sterk ontwikkelde dienstverlening, werd het Algemeen Christen Vakverbond een strijd-bare en gecentraliseerde syndicale organisa-tie. Wel moest het vanaf 1921 naast en boven zich het Algemeen Christelijk Werkersverbond dulden. Deze standsorga-nisatie ijverde voor de sociaal-culturele ont-plooiing en voor de politieke ontvoogding van de arbeiders- en bediendenstand. Opleiding en volksontwikkeling werden gezien als hefboomen voor politieke en maatschappelijke emancipatie, als een noodzakelijk complement van de syndicale actie die voornamelijk gericht was op mate-riële vooruitgang.

Tegelijkertijd voltrok zich in eigen rangen een andere fundamentele ontvoogding. Het bestuur van de organisaties ging immers geleidelijk en bijna geruisloos over in han-den van verantwoordelijke leken, die een extra dimensie gaven aan de autonomie van de arbeidersbeweging. Zonder de veranke-ring in de brede kerkelijke sociale actie in vraag te stellen, werd de rol van geestelij-ken stilaan herleid tot begeleiding en advi-sering.

In de ontwikkelingsgang van filantropie en weldadigheid naar een rechtvaardige en geïnstitutionaliseerde zorg voor iedereen, speelden de socialistische en de christelijke arbeidersbeweging een markante rol. Op een ogenblik dat de eis tot invoering van een algemeen en verplicht systeem van sociale zekerheid nog zeer zwak klonk, werden hun initiatieven op het vlak van ziekte- en pensioenverzekering, van werk-loosheidsverzekering en arbeidsbemidde-ling, van algemene en gespecialiseerde vorming en studie gemeenzaam beschouwd als vormen van maatschappelijk dienstbetoon.

Ook binnen de traditionele weldadigheid bleef een aantal sectoren niet onberoerd door de moderniseringsgolf, mee ingevolge nieuwe wetenschappelijke inzichten inzake veiligheid, criminaliteit, kindbescherming en gezondheidszorg. Binnen het ministerie van Justitie waren sinds het einde van negentiende eeuw verschillende commissies werkzaam, belast met de studie van diverse aspecten van de armenzorg. Zo verkreeg men geleidelijk een beter inzicht in de noden van de zorgbehoevenden en trad er een zekere specialisatie op in de opvangmo-gelijkheden: bedelaarsgestichten voor werk-bekwame en/of veroordeelde bedelaars, toe-vluchtshuizen voor werkonbekwame en bejaarde zwervers, rijksweldadigheidsscho-len voor verwaarloosde en verlaten kinde-ren naast instellingen voor geesteszieken, abnormale kinderen enz.

De internationale beweging voor de morele bescherming van het kind, in België ca. 1890 op gang gekomen, lag mee aan de oorsprong van de wet op de kindbescherming van 15 mei 1912, die o.m. voorzag in de inrichting van kinderrechtbanken. Voor

hun werking zouden assistenten ingescha-keld worden om in het milieu van de betrokkenen enquêtes te verrichten en om toezicht uit te oefenen. Ook was binnen het ministerie van Justitie de dienst voor Kinderbescherming opgericht, belast met de studie van de wetgeving en de statistiek inzake jeugdzorg, de subsidiëring van de gespecialiseerde openbare en particuliere instellingen en de bescherming van de ver-waarloosde jeugd en van de kinderen onderworpen aan maatregelen "tot bewa-king, opvoeding of behoeding". Een der eerste aanbevelingen van het eerste interna-tionaal congres van de kindbescherming te Brussel in 1913 betrof de degelijke oplei-ding van de "afgevaardigden van de kinder-bescherming".

Vanaf 1900 hadden ondertussen ook medi-ci, filantropen en vrouwenorganisaties tal-rijke acties ondernomen om de fysische gezondheid van jonge kinderen te bescher-men. In de traditie van de "gesubsidieerde vrijheid" ontvingen de raadplegingen voor zuigelingen weldra toelagen vanwege de gemeenten, de provincies en de staat.

WERELDOORLOG I EN NASLEEP: CATALYSATOR VOOR SOCIALE VERNIEUWING

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de steun aan de werklozen en de hulp aan de werken van kinderwelzijn verdergezet door het Nationaal Hulp- en Voedingscomité. In laatstgenoemde sector werden nu ook nieu-we initiatieven ontwikkeld als moederkeu-kens, schoolmaaltijden, kolonies... Om mis-bruik van hulp te voorkomen en om hulp-zoekenden te informeren nopens hun rech-ten, had men een Centraal Bureau van

Identificatie, een inlichtingendienst en een enquêtedienst georganiseerd.

Met het oog op een doelmatige voortzetting van de hulp in vredetijd werd, bij wet van 5 september 1919, het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (NWK) opgericht. Bestuurd door de Hoge Raad der Werken van Kinderbescherming, ontving het NWK een belangrijke jaarlijkse staatstoelage. De zuigelingenraadplegingen, kribben, kolonies, e.d. die door het Werk erkend, geïnspec-teerd en gesubsidieerd werden, genoten op levensbeschouwelijk vlak alle vrijheid m.b.t. de keuze van bestuur, van mede-werksters, van lokaal enz. De aanstelling van deskundige beroepskrachten werd noodzakelijk.

Geconfronteerd met grote bevoorradings-problemen, met massale werkloosheid en sociale onrust, zagen de eerste naoorlogse regeringen, waarin de Belgische Werk-liedenpartij een sterke positie bekleedde, zich genoopt tot grondige hervormingen. De wederopbouw van het land werd de voornaamste opdracht. Daartoe werden belangrijke maatregelen genomen: de invoering van het algemeen meervoudig mannenstemrecht en de installatie van de eerste drie paritaire comités in 1919, de forse steun aan de sociale verzekeringen met o.m. de oprichting van het Nationaal Crisisfonds in 1920, de afschaffing van de laatste wettelijke stakingsbeperkingen en de invoering van de achturige werkdag in 1921. Het was in dit kader van materiële en morele wederopbouw en van democrati-sche hervormingen dat de socialistische partijleider Emile Vandervelde als minister van Justitie het initiatief nam tot oprichting van sociale scholen.

Vanuit zijn ministeriële bevoegdheid over de sectoren weldadigheid, kinderbescherming, gevangenis en openbare veiligheid, strafwetgeving en zijn bekendheid met gespecialiseerde opleidingen in het buitenland, zette hij een werkgroep op met professoren en vooraanstaanden uit de wereld van liefdadigheid en sociale werken. Het eerste praktisch resultaat was de opening te Brussel op 20 januari 1920 van de *Cours Temporaires de Service Social*. Deze tijdelijke leergangen verstrekten neutraal onderwijs aan geïnteresseerde mannen en vrouwen.

Als reactie hierop beslisten de leidsters van het Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwenwerken, Victoire Cappe en Maria Baers, die sinds 1916 jaarlijkse meerweekse sociale leergangen ingericht hadden voor hun medewerksters, de pas opgestarte Vlaamse cyclus en de aangekondigde franstalige lessenreeks onmiddellijk om te vormen tot een permanente Sociale Normalschool voor Dames en Juffrouwen. Hiermee beoogden ze van meet af zowel de vorming van bestuursters voor de eigen vrouwenwerken als de beroepsopleiding van sociale werksters die aan de slag konden in fabrieken en verzorgingsinstellingen, in caritatieve, medische, pedagogische overheidsinstellingen en privé-werken.

Immers, hoe langer hoe meer won de overtuiging veld dat preventieve werking specifieke kennis en geëigende methodieken vergde, en dat vrijwilligerswerk alleen niet meer volstond. De roep om beroepskrachten werd steeds luider.

Met het Koninklijk Besluit van 15 oktober 1920 werd ten slotte de stap naar institutionalisering van het sociaal onderwijs defini-

tief gezet. De tijdelijke leergangen te Brussel werden omgevormd tot een reguliere school, de *Ecole Centrale de Service Social*, die tot 1923 afhankelijk was van het departement van Justitie. Bovendien werd een Raad der Scholen voor Maatschappelijk Dienstbetoon opgericht, samengesteld uit vertegenwoordigers van de bestaande scholen en afgevaardigden van de ministeries die bijzonder belang hadden bij het bevorderen van het sociaal onderwijs. Opvallend is de relatief sterke aanwezigheid van vrouwen in de Raad; Gabriëlle Derscheid, medestichtster-beheerder van de *Ecole Centrale de Service Social*, en Victoire Cappe, directrice van de *Ecole Normale Sociale Catholique*, maakten er deel van uit. Hij had adviserende bevoegdheid inzake onderwijsprogramma, centrale examenjury en inspectie.

Ten slotte voorzag het KB nog dat de provinciale, gemeentelijke en vrije scholen, die aan de gestelde voorwaarden zouden voldoen, na gunstig advies van de Raad, recht hadden op overheids subsidies.

Er kwam dadelijk schot in de zaak, getuige het tweede KB van 10 augustus 1921 dat betrekking had op de organisatie en de duur van de studies, het leerprogramma en de examenregeling. In zijn verslag aan de koning benadrukte Vandervelde de betekenis van de talrijke werken van maatschappelijk hulpbetoon die onder de werkende klasse tot stand gekomen waren en van de nieuwe instellingen van overleg die in de nijverheid gecreëerd waren, voor de wederopbouw in een positief en rustig klimaat. Gezien de complexiteit van het sociaal verzekeringswezen, van de collectieve arbeidsverhoudingen e.d. achtte hij de inwijding

van de arbeiders in het recht en de economie, in de sociale wetgeving, de gezondheidsleer enz. een van de meest essentiële opdrachten van het maatschappelijk dienstbetoon. Impliciet spoorde hij aldus de arbeidersbeweging aan om spoedig onderwijsinitiatieven daaromtrent te nemen.

Tijdens het eerste studiejaar, dat ten minste driehonderd lessen over zes maanden omvatte, ging de aandacht in het wettelijk opgelegd lessenspakket voornamelijk naar recht, economie, gezondheidsleer, psychologie en terrein- & methodevakken. Bovendien voorzag het programma niet minder dan vijftig studiebezoeken aan maatschappelijke inrichtingen en het deelnemen aan oefeningen.

In het tweede jaar kon men kiezen voor een van de zes voorziene specialiteiten, gegroepeerd rond even zoveel verschillende werkterreinen: kindverzorging, openbare en particuliere bijstand, weldadigheidsinstellingen, nijverheid, maatschappelijke verzekeringen en bibliotheken. Het voor elke specialisatie opgelegde minimumprogramma moest ten minste 150 u. tellen, gespreid over drie maanden en vervolledigd worden door een praktische proeftijd.

Het stond de scholen vrij het minimumprogramma uit te breiden met leergangen voorbereidend op syndicale betrekkingen, op vertegenwoordiging in paritaire nijverheidsinstellingen, op functies in volkssecretariaten enz. En gedurende heel de studietijd was lichamelijke opvoeding, met systematische oefeningen, verplicht gedurende vijf uur per week.

Na een geslaagd eindexamen, afgelegd voor een middenjury, verwierf men het diploma van maatschappelijk assistent.

Om tot de scholen toegelaten te worden, moesten de leerlingen minimum achttien jaar zijn, een goede gezondheid hebben en "de vereiste geestesontwikkeling bezitten om de lessen te kunnen volgen". Ook bepaalde het KB nog dat de scholen konden afhangen van bewegingen met een uitgesproken ideologisch karakter.

In een mum van tijd werd vanuit drie verschillende milieus het initiatief genomen tot oprichting van sociale scholen.

Op 2 oktober 1921 opende de socialistische *Ecole Ouvrière Supérieure* haar deuren te Ukkel voor mannelijke en vrouwelijke militanten die zich op deskundige wijze wilden engageren in de socialistische actie. Op 3 april 1922 kreeg ze een Vlaamse tegenhanger: de Arbeidershogeschool. Op 15 oktober 1921 kwam te Antwerpen de tweetalige *Ecole de Service Social*-School voor Maatschappelijk Dienstbetoon tot stand. Die was van liberale signatuur en richtte zich tot mannelijke en vrouwelijke geïnteresseerden. Ten slotte startten te Leuven op 1 mei 1922, als voorlopig laatste in de rij, de Centrale Hogeschool voor Christene Arbeiders en de *Ecole Centrale Supérieure pour Ouvriers Chrétiens*.

De samenstelling van de Raad van Sociale Scholen was al begin 1922 aangepast met de benoeming van Maria Baers, voorzitter-bestuurster van de Katholieke Sociale School voor Vrouwen, en van Hendrik De Man, secretaris-generaal van de Centrale voor Arbeidersopvoeding en stichter van de *Ecole Ouvrière Supérieure*. In 1923 werden ook mevrouw Pecher, voorzitter van de beheerraad van de Antwerpse school, en Léon Delsinne, directeur van de twee socialistische scholen, lid van de Raad. In 1926

zou Jules Laurentius Perquy dit gezelschap vervoegen.

2. EINDELIJK... EN TOCH HALSOVERKOP

HINDERNISSENKOERS

Dat de christelijke arbeidersbeweging de rij sloot, wekt enige verbazing. Immers, maakten volksoontwikkeling, vorming en studiewerk niet van in het begin deel uit van haar programma? En bewijzen de jaarlijks ingerichte sociale en syndicale weken, de regelmatige werking van talrijke studiekringen niet dat men het belang van onderwijs ten volle beseft?

In feite was de oprichting van een speciale vormingsschool al een eerste keer ter sprake gekomen op de vijfde Vlaamse Sociale Week, in 1912. In 1914 wilde men niet langer talmen. Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het Algemeen Secretariaat der Christelijke Beroepsverenigingen werd een inschrijvingslijst geopend om het project te financieren. De 28.000 fr. die op korte tijd ingezameld werd, zou echter spoedig een andere bestemming vinden: enkele weken later brak Wereldoorlog I uit. Na de oorlog was de christelijke arbeidersbeweging fel achteruitgeslagen en bijna marginaal in vergelijking met de socialistische, die de democratische wind veel directer in de zeilen had. Met nog slechts vijftigduizend leden was vooral de vakbeweging een puinhoop. In dit midden had zich tevens een fundamentele machtsverschuiving voltrokken. Pater G.C. Rutten had het bestuur van het ACV definitief uit handen gegeven en tegelijkertijd zijn eigen werkveld verruimd. Hij leidde nu het Algemeen

Secretariaat der Christelijke Sociale Werken, belast met het stichten, steunen en uitbreiden van de maatschappelijke werken en het ter beschikking stellen van de nodige lokalen en eigendommen. Ook de mutualiteiten waren ontwricht, terwijl er dringend werk moest gemaakt worden van een sterke standsorganisatie, die ook de politieke belangen zou behartigen. Het nijpend tekort aan financiële middelen maakte de situatie nog moeilijker.

In deze omstandigheden had krachtenbundeling en samenwerking tussen de mannen en de vrouwenbeweging ongetwijfeld kunnen leiden tot een zuinige en efficiënte organisatie van het sociaal onderwijs. Geen van beide nam dit echter nog maar in overweging. Immers, in de heersende visie gold de gezagsverhoudingen binnen het gezin als model voor de maatschappelijke taakverdeling. Aan de mannen kwam het onderwijs toe m.b.t. politieke en sociale actie, de vrouwen lieten zich best in met de opleiding inzake kindercare, bijstand, tehuizen enz. Dit beantwoordde aan de richtlijnen die pater Rutten formuleerde in zijn *Sociaal programma van de christelijk gesyndiceerden* (november 1918). De syndicale, sociaal-economische en politieke belangenbehartiging was het domein van de mannenorganisaties. De familiale roeping van de vrouw wettigde het bestaan van enkele schaarse vrouwensyndicaten en vrouwenafdelingen van gemengde vakbonden, waarin ze op vrij zelfstandige wijze konden werken aan de verbetering van hun specifiek vrouwelijke arbeidspositie. Het principe van een autonome sociale vrouwenbeweging werd nochtans niet helemaal afgewezen. De vrouwengilden, verenigd in

het Nationaal Verbond der Vrouwengilden, werden geacht hun werking volledig af te stemmen op de eerste roeping der vrouw. In hun rangen was de religieuze, morele, burgerlijke, sociale en esthetische belangenverdediging geheel herleid tot bescherming en verzekering van het moederschap, kinderverzorging en -opvoeding, huishoudelijke opleiding, bescherming van vrouwenarbeid, algemene vorming. In de schoot van het Algemeen Christelijk Werkersverbond waren ze vertegenwoordigd om die vrouwenbelangen te verdedigen en om de algemene actie te steunen.

Dus bleven de plannen voor een sociale school dan maar liggen... tot de syndicalisten begin juni 1921 op het vijfde congres van het ACV aandrongen op de onmiddellijke stichting van een propagandisten-school door het Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Werken. Omdat de vakbeweging nood had aan "ontwikkelde en verstandige leiders", werden de centrales en de gewestelijke verbonden aangespoord "de nodige opofferingen te brengen om hun meest bekwame en begaafde leden in staat te stellen de lessen te volgen" (1). Hiermee lag de bal in het kamp van pater Rutten: van hem verwachtte men nu spoedig een initiatief.

VLIEGENDE START O.L.V. GEDREVEN ORGANISATOR

In januari 1922 riep Rutten een voorbereidende vergadering samen waaraan o.m. deelnamen Jan Belpaire, proost van het ACV en van het Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Vrouwenwerken, René Carels, hoofd van de ACV-studiedienst, Victoire Cappe, directrice van de *Ecole*

Normale Sociale Catholique en lid van de Raad van Sociale Scholen, pater Jules Laurentius Perquy, naaste medewerker van Rutten op het Algemeen Secretariaat der Christelijke Sociale Werken. Ook priester Louis Colens, die in deze periode het pas gestichte ACW op gang trok, was van bij het begin betrokken bij de verwezenlijking van het project. Er werd besloten om twee scholen op te richten: een Vlaamse en een Franse. De keuze voor Leuven als vestigingsplaats was ingegeven door drie praktische overwegingen: de universiteitsstad bood de nodige faciliteiten inzake intellectuele infrastructuur en geschikte lesgevers, de Waalse katholieken waren vertrouwd met deze plaats en Brussel, met zijn vele sociale werken en instellingen, was vlot bereikbaar. Pater Rutten werd belast met de onmiddellijke indiening van een aanvraag om toelagen. Pater Perquy werd gevraagd om de school daadwerkelijk op te starten en te besturen.

Laurent Perquy (1870-1946), dominicaan zoals G.C. Rutten en al heel vroeg betrokken bij diens sociale activiteiten, was "een geboren bouwer, organisator en beheerder" (2) Priester gewijd in 1899, had hij zich vervolgens te Leuven verdiept in de politieke en sociale wetenschappen onder de leiding van professor Victor Brants. Na het behalen van zijn doctoraat in 1904, ontpopte hij zich, in dienst van zijn orde, tot stichter of medestichter, bouwer-aannemer, prior, beheerder van kloosters te Brussel, Luik, Antwerpen, Gent en bleef hij sociaal actief

1) *Vijfde Christen Syndicaal Congres*, 4e besluit.
2) VERSTRAELEN, *Op nieuwe banen*, p. 146.

aan de zijde van Rutten. Als proost van werkmanskringen, als bestuurder en motor van de Antwerpse instelling *Geloofsverdediging* die de oprichting en begeleiding van vele religieuze en sociale studiekringen op zich nam, als medewerker van de sociale vrouwenwerken, vriend en steun van Victoire Cappe en Maria Baers, als lesgever aan de sociale scholen voor vrouwen te Brussel, was hij binnen de Beweging een alom bekende toeverlaat en vertrouwenspersoon geworden. Hij beet zich in zijn nieuwe opdracht vast met de ijver van een apostel, die via maatschappelijke ontvoogding en actie mensen wilde winnen voor Gods Rijk.

Terwijl hij de kaders van ACV en ACW, ziekenfondsen, coöperaties... contacteerde met het oog op de werving van leerkrachten, studenten en geldmiddelen, ging Perquy ook meteen op zoek naar geschikte lokalen. Ofschoon de moeilijkheden zich opstapelden - de organisaties konden geen geld en geen personeel missen, geschikte huisvesting werd niet gevonden - wilde hij niet langer wachten. Op 1 mei 1922 gingen de twee scholen van start in zeer precaire omstandigheden. De lessen werden voorlopig gegeven deels in de lokalen van het Secretariaat van Maatschappelijke Werken in de Vaartstraat, deels in het Heilig-Geestcollege en het Amerikaans College, die ter beschikking gesteld werden door de Katholieke Universiteit. Van de twaalf leerlingen waren er zes die in Leuven of omgeving woonden, zodat ze de lessen als externen konden volgen. De overige zes logeerden voorlopig in het Hôtel Métropole. Drie dagen na de opening schreef Perquy volgende brandbrief aan de leiders: "Ik zit hier

nu met zes inwonende studenten, met een twaalfstal leerlingen in het geheel voor de twee scholen - Vlaamse en Franse. Zoals U zult zien in het hierbij liggende programma, komen allerhande hoogleraars en hoofdleiders onzer Beweging hier les geven en zij staan daar voor drie, vier leerlingen. De aanstaande week of de volgende zal er inspectie zijn van het ministerie, en als wij in die toestand een week langer blijven verkeren, dan wordt onze school afgekeurd, wij worden niet erkend en krijgen geen toelagen. Onze poging is dan mislukt en wij staan daar met schaamte tegenover de socialisten, die 26 franssprekende propagandisten gevormd hebben en die nu een klein dertigtal Vlaamse aan het voorbereiden zijn; tegenover onze christelijke vrouwen en zelfs tegenover de liberalen die een school te Antwerpen hebben. Ik weet dat er moeilijkheden zijn, zeer grote en zeer erge, maar wat kan er verwezenlijkt worden zonder grote moeilijkheden te overwinnen... Ik dring er dus op aan, zo sterk als ik maar doen kan, opdat gij al de invloed waarover gij beschikt, en in vele gevallen, ik weet het, is hij groot, zeer groot, ja, zelfs overwegend, onmiddellijk zoudt aanwenden om iemand uit uw arrondissement deze week of bij de aanvang van de aanstaande week, naar hier te zenden... Gelieve te bemerken dat dit een brandbrief is, een noodkreet en dat wij zonder uw medehulp niet voortkunnen en moeten sluiten..."⁽³⁾

De eerste reeks lessen werd georganiseerd van 1 mei tot 1 juli. Dezelfde leerstof werd opnieuw gegeven voor een nieuwe groep

3) SMETS, *Herkomst, werkterrein en waardering*, p. 55

van 16 oktober tot 11 december 1922. Dan begon voor alle eerstejaars samen een tweede lessenreeks, die duurde tot 1 juli 1923.

BESTUUR EN BEHEER: VAN DE NOOD, EEN DEUGD

Inmiddels had Perquy in de late zomer van 1922 een "gunstig gelegen en welgeschikt goed" aangekocht: zes kleine huizen en één groot huis met bijgebouwen met anderhalve hectare grond, met hierin moes- en lusttuin, boomgaard en weiden, gelegen aan de Naamse Poort te Heverlee. Het beheer van dit patrimonium werd toevertrouwd aan de vzw Maatschappelijke Scholen van Leuven, op 27 oktober 1922 gesticht met als doel "het oprichten, organiseren, verspreiden, uitbreiden en ondersteunen der scholen"⁽⁴⁾. De raad van beheer, voorgezeten door pater Perquy, had het uiteindelijk beslissingsrecht inzake financiën. Louis Colens was ondervoorzitter, de andere beheerders waren Jules Declerck, directeur van de Volksbank te Leuven, en professor Jean Dabin.

Alhoewel de school van meet af toelagen ontving van ACV en ACW, was het Algemeen Secretariaat van Christelijke Sociale Werken toch de grootste geldschijnter. Artikel 23 van de statuten stipuleerde dan ook dat het maatschappelijk actief, in geval van ontbinding, in volle eigendom zou overgaan naar het Algemeen Secretariaat.

Het dagelijks bestuur van de school bestond, op de directeur en de aalmoezenier na, uitsluitend uit leerlingen. Een van de eerste studenten, Paul Willem Segers, die voorheen al betrokken was bij het vakbondswerk te Antwerpen, werd de eerste secretaris. Hij verving de directeur bij diens

afwezigheid, hij ontving de leraren, hij was verantwoordelijk voor de briefwisseling en voor de verkoop van stichtingszegels ten bate van de instelling. Hij hield ook de boekhouding bij en hij had van de raad van beheer een volmacht gekregen voor de dagelijkse uitgaven. Een andere student, Frans Richard, hield als monitor regelmatig herhalingsoefeningen voor zijn medeleerlingen en hij was ook verantwoordelijk voor het typen en verspreiden van de notities. Hij werd bijgestaan door een tweede monitor. Ook het "home", waarin de leerlingen overnachtten, aten en studeerden, werd bestuurd door een student: Gerard Neels, die de functie van econoom vervulde. Vanaf 1924 tot 1928 was Jeanne Deboet, echtgenote van secretaris Segers, huismeesteres-econoom.

Mogelijks beantwoordde deze democratische organisatievorm aan het door Perquy gehuldigde principe van levensvorming. Ongetwijfeld kwam die ook neer op "roeien met de - overigens niet onaardige - riemen die men had".

3. AMBITIEUS ONDERWIJS- EN VORMINGSPROJECT

Welke oogmerken koesterden de initiatiefnemers en hoe poogden ze die te bereiken? In de eerste plaats wilden ze "sociale assistenten" opleiden die zowel theoretisch als praktisch toegerust waren om hun taak naar behoren te vervullen.

Typierend voor de school van Heverlee is het democratisch-emancipatorisch perspectief

4) DELBEKE, *De Centrale Hogeschool*, p. 49.

tief waarin die opleiding geplaatst werd. Grondmotief was het bewerkstelligen van de gelijkwaardige integratie van de arbeiders- en bediendenstand in het politiek, sociaal-economisch en cultureel bestel. Of, zoals pater Perquy verklaarde in een nota van 3 maart 1922: de beweging heeft leiders, propagandisten, secretarissen, afgevaardigden en vertegenwoordigers nodig die met het nodige gezag en de vereiste bekwaamheid en kennis van zaken hun nieuwe verantwoordelijkheden opnemen in de samenleving.

Beide genoemde doelstellingen vonden hun ultieme bestaansgrond in de ethisch-religieuze overtuiging dat de mens het centrum is van een sociale orde van goddelijke oorsprong. En daarom moest de arbeidersbeweging, in eensgezindheid met de Kerk en met de brede katholieke sociale actie, meewerken aan de (weder)opbouw van een christelijke samenleving. Perquy *cum suis* werden vooral geïnspireerd door het devies van paus Pius X: "Omnia restaurare in Christo". De kaders van de Beweging en de sociale assistenten in spe moesten opgeleid worden tot gedreven lekenapostels die de arbeidersstand zouden herkerstenen.

Vanuit deze bekommernis moet trouwens ook de wedijver met de socialistische beweging begrepen worden: "Indien de christen arbeiders niet beschikken over een keurben-de van bekwame propagandisten... zullen ze zonder invloed blijven en zullen de sociale hervormingen verwezenlijkt worden buiten de christelijke gedachte om".

Hoe poogden ze dit vormingsproject te verwezenlijken? Achtereenvolgens komen het christelijk geïnspireerd onderwijsprogramma, de samenstelling van het lerarenkorps

en de pedagogische *modus* aan bod. Niet onderzocht zijn o.m. de recrutering van leerlingen en de financieringsbronnen.

STEVIGE PORTIE BASISKENNIS EN UITGESPROKEN FUNCTIONALITEIT

Het voorgeschreven programma was in de ogen van de organisatoren een levenloos, zielloos geraamte: "verspreide leerstof, goed om wetenschappelijke nieuwsgierigheid te bevredigen" (5). Daarom werd ruim gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in het eerste jaar een twaalftal zogenaamd vrije vakken in te richten. Dat waren in de eerste plaats godsdienst, algemene en bijzondere zedenleer en vorming van propagandisten. Maar ook m.b.t. andere vakken werd er meer en/of andere leerstof aange-reikt. Talen en esthetische vorming waren zelfs helemaal nieuw. Het gevolg was dat het totaal aantal lesuren opliep tot 858 u. i.p.v. de opgelegde 300 u. Na een herschikking van de vakken bij de aanvang van het schooljaar 1925-'26 was het aantal uren theoretische vakken herleid tot 510 u. De cursussen waren gegroepeerd in vijf blokken: de rechtsvakken, de staathuishoudkunde, de organisatiekunde, de gezondheidsleer en de beroepspraktijk. De grootste bekommernis, zo getuigde het schoolbestuur, ging uit naar het onderricht van de staathuishoudkunde en de vakken die ermee verband hielden (6). Een stevige cursus van algemene en bijzondere zedenleer vormde de kern van dit pakket, dat ook bestond uit: gods-

dienst, plichtenleer der arbeiders, studie van de sociale encyclieken, maatschappijleer of volkshuishoudkunde, staathuishoudkunde, geschiedenis der economische theorieën en sociale psychologie.

De cursus *Inleiding tot het recht en vraagstukken van burgerlijk recht en strafrecht*, vormde de kern van de rechtsvakken, waartoe ook hoorden: arbeidswetgeving, sociale zekerheid, publiek en bestuurlijk recht, onderwijswetgeving.

Het leerblok organisatiekunde werd opgebouwd rond de cursus *Geschiedenis van de arbeidersbeweging*, met daaraan toegevoegd lessen betreffende de theorie en de praktijk van de vakbeweging, de voorzorgsinstellingen, de coöperatie, het vormingswerk, de vrouwenbeweging, de jeugdorganisatie en de studie van de nijverheid.

De initiatie in de statistiek, de bureeltechnieken en de documentatie vormde de kern van het praktijkgedeelte, waarin tevens boekhouding, kennis van de publieke en particuliere instellingen voor opvoeding, hulpbetoon en vooruitzicht, praktische informatie m.b.t. de ministeries & hun diensten en Nederlandse & Franse taalstudie een plaats kregen.

Voor de tweedejaarsstudenten werden slechts twee van de zes mogelijke specialisaties ingericht: nijverheid en sociale verzekering. Als argument werd aangevoerd dat die "het meest aangepast (waren) aan de inzichten onzer leerlingen".

SELECTE SCHARE LESGEVERS

Bekommerd om een zo goed mogelijke kwaliteit van de vakinhouden, werden de lesgevers door Perquy en Colens met zorg gekozen. De recrutering gebeurde voorna-

melijk in drie milieus. Voor de theoretische kennisoverdracht m.b.t. de politieke en sociale wetenschappen, het recht, de moraalfilosofie, de economie, de psychologie en de gezondheidsleer, deed men vooral een beroep op academici van de Leuvense universiteit, in mindere mate van de Gentse. Voor het meer gespecialiseerde onderricht over visie en werking van de christelijke sociale organisaties werden leiders van de eigen Beweging ingeschakeld. Ten slotte werd een beperkt aantal deskundige praktici aangetrokken, zoals hoge ambtenaren en artsen.

Het lag voor de hand dat pater Perquy, die zelf afgestudeerd was aan de Leuvense School van Politieke en Sociale Wetenschappen (SPSW), zijn lesgevers in de eerste plaats zocht in deze hem goed vertrouwde kringen. Zodoende werd Albert De Vleeschauer, professor aan de SPSW, vanaf 1923-'24 de vaste lesgever voor burgerlijk recht. Twee van zijn collega's, Brusselmans en Van Dievoet, onderwezen aanvankelijk respectievelijk handelsrecht en strafrecht; al na het eerste werkjaar werden die twee vakken geschrapt uit het lesprogramma.

De directeur vond vooral veel afgestudeerden van de SPSW bereid om bij hem te doceren. Terwijl Perquy zelf het vak staathuishoudkunde voor zijn rekening nam, wees hij de vakken maatschappijleer en statistiek toe aan de zopas gepromoveerde christen-democratische volksvertegenwoordiger Edmond Rubbens. Het vak 'geschiedenis van economische theorieën' werd toevertrouwd aan pater kapucijn Berthold Missiaen, afgestudeerd aan de SPSW in 1911. De jezuïet Karel Du Bois

5) SEGERS, *De Centrale Hoogeschool*, p. 4.

6) SEGERS, *De Centrale Hoogeschool*, p. 4 e.v.

de Vroylande, vanaf 1925-'26 belast met de commentaar op de sociale encyclieken, en pater Rutten, die in het schooljaar 1923-'24 handelde over openbare en private weldadigheid, waren eveneens oud-studenten. Ook nadien bleef die groep een belangrijke rol spelen. Zo volgde Fernand Van Goethem Edmond Rubbens op in 1926, pater dominicaan Constant Van Gestel begon zijn lesopdracht in 1928; Gaston Eyskens gaf vanaf 1930 staathuishoudkunde en de jezuïet Albert Müller onderwees bijna gedurende tien jaar financiële economie.

De invloed van de SPWS hield niet op bij de persoon van de lesgevers.

De betekenis van staathuishoudkunde in het lessenpakket van de Centrale Hogeschool liep parallel met de toonaangevende rol van politieke economie in het programma van de SPSW.

Ook inzake werkvormen was Perquy schatplichtig aan deze Leuvense School. Het was immers Victor Brants, een van de meest markante professoren, die aan de SPSW het traditioneel encyclopedisch en theoretisch onderricht voor het eerst vervulde met een "cours pratique" of seminarie. Zijn voorbeeld werd gevolgd door collega's, zodat deze leervorm spoedig een gewaardeerd middel werd om de studenten actiever te betrekken. In het begin was het onderscheid tussen seminaries en studiekringen in de Sociale School niet erg duidelijk. De lessen geestelijke en zedelijke vorming, later omgevormd tot zedelijke en sociale vorming, werden nu eens bestemd als een studiekring, dan weer als een seminarie. Hoe dan ook, de lessen van pater Perquy waren praktische vormingssessies,

door oud-studenten gekarakteriseerd als "lessen in levenskunst" (7).

Daarnaast hield men één- à tweemaal per week een echte studiekring, die ongeveer anderhalf uur duurde. Het doel daarvan was: "...(leren) gedachten formuleren in een voortreffelijke taal en vorm, teksten lezen en hun werkelijke betekenis verklaren, artikels samenvatten, vraagstukken methodisch aansnijden, besprekingen en kritiek voeren zonder deze te vereenzelvigen met afbreken en afkeuren" (8). Dergelijke studiekring werd voorgezeten door 'n monitor. Om beurt moest een van de leerlingen de werkzaamheden leiden en de verschillende sprekers voorstellen. Telkenmale werd een verslaggever aangesteld en moest iemand een overzicht geven van de actuele binnen- en buitenlandse politiek. De opdrachten van de sprekers varieerden, gaande van de bespreking van een verslag, het leveren van commentaar bij een tekst, het presenteren van een samenvatting van een artikel... tot de nabespreking van sociale bezoeken of de behandeling van een actuele kwestie.

Ten slotte is enig parallellisme merkbaar tussen de streefdoelen van zowel de SPSW als de Sociale School. Eerstgenoemde was in 1892 opgericht om een katholiek antwoord te bieden op de noden van de tijd. Ze bood een geheel van praktische leergangen aan, een soort van "hautes études pratiques", gericht op het sturen en/of legitimeren van maatschappelijke veranderingen. Georiënteerd op de praktische politiek en

7) KUYPERS, *De sociaal-pedagogische methode*, p. 467.

8) ID., *ibid.*

bestemd voor een elite, had dit onderwijs niet onmiddellijk een professioneel karakter. Ook Perquy, die overigens alle respect had voor het werk van arbeidstoezichters, secretarissen van arbeidsbeurzen, van werkrechtshouders enz. had méér op het oog dan de scholing van louter uitvoerende beroepskrachten. Hij wilde een elite van arbeiders en bedienden opleiden, bekwaam om mee de samenleving te sturen. Als hij in een omzendbrief van 24 september 1922 verklaart dat de Centrale Hogeschool "een universiteit van de arbeid moet zijn", dient deze uitspraak in die zin geïnterpreteerd. Gelijklopend is zijn verklaring van 21 maart 1922: "Mits de nodige inspanningen zal onze hogeschool niet moeten onderdoen voor de andere gestichten der universiteit van Leuven en voor de andere hogescholen". Horen we hem hier ook luidop dromen van een toekomstige integratie in de Alma Mater? Hoe dan ook, in de eerste jaren stuurde hij aan op nauwe samenwerking met de universiteit. Zo was bv. in 1925 een bijzondere studiekring actief in de Sociale School, die samenwerkte met de Sociale Studiekring voor Vlaamse Studenten te Leuven. Volgens secretaris Paul-Willem Segers, die inmiddels zijn studies verderzette aan de SPSW, resulteerde dit initiatief in "een verblijdende wisselwerking".

Tegelijk bleef pater Perquy trouw aan zijn ideaal, zodat hij in het ACW-verslag van 1925 schreef: "Onze school is geen universiteit. Zij is iets anders: een opleidingschool, voorbereidend tot arbeid in dienst der christelijke sociale leer. En als op ons programma vakken voorkomen voor hogeschoolonderwijs, dan moeten deze lessen

worden belicht, aangepast en beklemtoond naar het doel van onze school" (9).

Waren sommige van de academici bekend om hun sociale bewogenheid, dan was het uitgesproken christen-democratisch karakter van het docentenkorps vooral het resultaat van een doelbewuste strategie om markante politici en leiders van de arbeidersbeweging direct bij het onderwijs te betrekken. Zo werd het vak arbeidswetgeving aanvankelijk gedoceerd door de christen-democratische volksvertegenwoordigers Philippe Van Isacker en Prosper Poulet, terwijl hun jonge vriend en collega Edmond Rubbens statistiek en volkshuishoudkunde gaf. Voormannen van de Beweging zoals de voorzitters van het ACV, Evarist Van Quaqueeke en René Debruyne, de voorzitter van het Antwerps Verbond der Vakverenigingen, John Van Dyck, en verder Paul Van Avermaet, de directeur van de vrije werkbeurs Concordia, Alfred Van Melle, de algemeen-secretaris van de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten, Maria Baers... gaven onderricht over de praktische organisatie van de vakbeweging, de sociale verzekeringen en mutualiteiten, de vrouwenbeweging.

Enkele jonge mannen namen een geheel bijzondere positie in vermits ze tegelijkertijd actief waren in de Beweging én leerling én leraar waren op school. René Carels, secretaris van de ACV-studiedienst, studeerde zelf nog aan de Sociale School toen hij in 1923-'24 belast werd met het onderricht in de geschiedenis der vakbeweging in

9) DELBEKE, *De Centrale Hogeschool*, p. 28 e.v.; SMETS, *Herkomst, werkterrein en waardering*, p. 61.

het eerste jaar, het beroepsonderwijs en "gebruiken in de arbeidswereld" in het tweede jaar, vakken die hij bleef doceren tot aan zijn voortijdig overlijden in 1927. Jules Verstraelen die pas in 1926 afstudeerde als maatschappelijk assistent, gaf in 1925-'26 al algemene zielkunde aan de eerstejaars. P.W. Segers deed nog beter: van meet af combineerde hij zijn studies met de dubbele functie van bestuurslid-secretaris en leraar. Vanaf schooljaar 1922-'23 onderwees hij immers statistiek, documentatie en geschiedenis van de arbeidersbeweging, terwijl daar later nog spaarwezen, coöperatie en "plannen tot onderzoek" bijkwamen.

Daarenboven was er nog de zeer aanzienlijke bijdrage van de leiders-priesters der arbeidersbeweging op het gebied van onderwijs. Sprekend over de rol van Louis Colens, stichter en motor van het ACW, van Joseph Arendt, medewerker van het ACV, van Jan Belpaire, proost van het ACV en van de KAV, van Pieter-Jan Broekx, senator en directeur van de Sociale Werken van Limburg, van Arthur Eeckhout, directeur van de LCM, van Floris Prims, hoofdredacteur van *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, belichten we een ander even fundamenteel gegeven in de vroegste geschiedenis van de Centrale Hogeschool, namelijk dat de seculiere en reguliere geestelijkheid in belangrijke mate bijdroegen tot de vorming van de eerste generaties maatschappelijk assistenten.

De vakken godsdienst en zedenleer werden vanzelfsprekend toevertrouwd aan een priester. Maar ook vele andere materies werden door geestelijken onderwezen. Zo gaf de jezuiet Arendt les over de syndicale beweging, initieerde Broekx de leerlingen

in het coöperatiewezen, handelden Eeckhout over de verzekeringsinstellingen en Prims over economische vraagstukken en arbeidsorganisatie. Het eerste jaar gaven twaalf geestelijken les, het volgende jaar waren het er veertien; in 1925-'26 waren er nog negen als docent werkzaam.

Onder hen speelde Colens, na Perquy, de belangrijkste rol. Samen met de directeur was hij van bij het begin de inspirerende kracht die mee het vormingsprofiel van de school bepaalde. Hij was doctor in de thomistische wijsbegeerte en in de godgeleerdheid. Overtuigd pleitbezorger van een sterk arbeidersblok dat zich moest organiseren als een democratische lekenorganisatie, had hij in 1921 de grondslag gelegd van het ACW. Hij was vooral een man van praktisch en georganiseerd werk, die de beginselen van de encycliek *Rerum Novarum* daadwerkelijk trachtte waar te maken. Zijn lessen aan de Sociale School verschenen in 1929 in boekvorm onder de titel: *De vorming van leiders voor sociale werken*. Daarover getuigde Jules Verstraelen: "... de gedachten, de richtlijnen daarin vervat, hebben de meeste mannen gevormd, die tussen de twee wereldoorlogen aan het hoofd der christelijke arbeidersbeweging in al haar vertakkingen kwamen te staan, en die na 1945 de hoogste verantwoordelijke posities in het land zouden innemen" (10).

VERHEVEN VORMINGSIDEAAL

Onder de invloed van de geestelijkheid profileerde de school zich als "een noviciaat voorbereidend tot lekenapostolaat".

10) VERSTRAELEN, *Op nieuwe banen*, p. 140.

Waren kennisoverdracht en praktijkinitiatie noodzakelijk voor de beroepsopleiding, dan was zedelijke vorming tot karaktersterkte, verantwoordelijkheidsbesef en zelfbeheersing, tot soepelheid en veerkracht, werkzaamheid en toewijding primordiaal voor de latere beroepsuitoefening. Telkens opnieuw beklemtoonden vooral Perquy en Colens dat de actie van de maatschappelijk werker alleen maar kon wortelen in een godsdienstig-zedelijke voedingsbodem. Beiden waren ze gevormd, de ene in de SPSW, de andere aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, in dezelfde christelijk-personalistische traditie (11). Beiden geloofden ze dat de weg naar God liep via het algemeen welzijn. De mens, als individueel persoon, was van nature uit ook noodzakelijk betrokken op anderen. De daaruit voortvloeiende, permanente spanning tussen het "persoon-zijn" en de betrokkenheid op de gemeenschap vormde de grote uitdaging en opdracht voor elkeen, a fortiori voor de sociaal werkers. Kracht en moed moesten zij putten uit het besef dat de ontworpen sociale orde, gevolg van de liberaal-individualistische machtsdrang, niet door God gewild was. De socialistische oplossing, die het individu vermaalde in het collectief, bood evenmin een uitweg. Alleen een structurele hervorming van de samenleving, gebaseerd op christelijke waarden omtrent de mens en zijn bestemming en gericht op het algemeen welzijn, kon redding brengen. In hun visie moest de maatschappij opgebouwd worden tot een organisch geheel waarin de diverse geledingen harmonisch op elkaar afgestemd waren. Met het oog op de verspreiding van het algemeen welzijn onder zijn burgers, moest de staat vooral

indirect aanvullend optreden. Alleen wanneer de werking van particulieren, families en groeperingen ondermaats bleef, was staatsingrijpen gewettigd.

Evenals de kringen van SPSW en het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, waren Perquy en Colens de corporatieve idee toegedaan. Door een vrije overeenkomst tussen de georganiseerde standen zou de werkliedenstand in de maatschappij de plaats veroveren die hem toekomt. Daarbij was de kracht van het individu de belangrijkste motor en bleef de persoonlijke lotsbestemming van ieder mens belangrijker dan elke maatschappelijke groepering. En altijd moest er een evenwicht gezocht worden tussen een noodzakelijk gezag en een gewettigd verlangen naar zelfbeschikking.

Precies omdat dergelijke samenlevingsbouw niet mogelijk was zonder het sterk moreel gezag en engagement van de leiders op ieder echelon van alle organisaties, moest de zedelijke vorming van de studenten gelijke tred houden met hun intellectuele en praktische vorming. Deze bekomen vormde de bestaansgrond van het opvoeden in internaatsverband: "Het scheidt een gemeenschap tussen bestuur en leerlingen en versterkt de banden van vriendschap onder de studenten. Het samenleven - oorzaak van moeilijkheden en wrijvingen - geeft een weerschijn van het werkelijke leven. Zij leren zich buigen voor van buiten opgelegde voorschriften en ontwikkelen hun aanpassingsvermogen. De twintigjarige student, sterk bekommerd met zijn persoon-

11) MEERTS, *De personalistische traditie*.

lijk grote noden en zijn zo interessant innerlijk leven, komt tot de verbluffende vaststelling dat hij niet alleen op de wereld is" (12).

De disciplinerende van het dagelijks leven, de sociale controle en de pedagogische voorgedij uitten zich in o.m. de verplichte dagelijkse mis, de praktische karweitjes volgens beurtrol, het verbod om op elkaars kamer te komen, de strikte regels i.v.m. de betrekkingen met het vrouwelijk geslacht, de verplichte gezamenlijke ontspanning 's avonds in de club, de maandelijksse recollectie... Dit alles wekte wel eens wrevel en kritiek, maar de organisatoren bleven zeker van hun stuk: de gerichtheid op God gaf een grote meerwaarde aan het maatschappelijk dienstbetoon. Colens drukte het uit als volgt: "Zonder innig geloofsleven gaat men zich al te gemakkelijk tevreden stellen met in de sociale actie een eenvoudig beroep te zien" (13).

BESLUIT

Toen de samenleving eind negentiende-begin twintigste eeuw met fundamentele politieke en sociaal-economische problemen geconfronteerd werd, zocht men daarvoor van diverse zijden oplossingen. Met de ontwikkeling van socialistische en christelijke initiatieven op het vlak van ziekte- en pensioenverzekering, van werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling, van maatschappelijke vorming en studie, met de totstandkoming van meer en nieuwe particuliere werken voor hulpbehoevenden en van overheidsmaatregelen ter bescherming van kinderen, geraakte de praktijk van de maatschappelijke dienstverlening geleidelijk ingeburgerd.

Gezien de nood aan continue inzet van deskundige beroepskrachten, volgde de institutionalisering van het sociaal onderwijs spoedig, waarbij zes mogelijke specialisaties voorzien werden die samen een zeer breed werkveld bestreken. Toen pater Perquy op vraag van de leiders der arbeidersbeweging de Centrale Hogeschool voor Christene Arbeiders stichtte, had men impliciet al gekozen voor een zekere taakverdeling met de eerder opgerichte Katholieke Sociale School voor Vrouwen. Voor de propagandisten van de mannenbeweging waren de specialisaties nijverheid en maatschappelijke verzekeringen uitermate belangrijk. Kinderzorg, bijstand, tehuizen en bibliotheken liet men geredelijk aan de vrouwen over.

In Heverlee zou men inderdaad bekwame mannen opleiden die de gelijkwaardige integratie van de arbeiders- en bediendenstand in een samenleving, gebouwd op christelijke principes, moesten helpen bewerkstelligen. Het aanreiken van degelijke basiskennis en -vaardigheden met de klemtoon op rechtsvakken, staathuishoudkunde en aanverwante materies, organisatieler en beroepspraktijk, ging gepaard met een diepgaande godsdienstige en zedelijke vorming, die mee haar beslag kreeg in de dagelijkse ervaring van het internaatsleven. De lesgevers waren zorgvuldig gerecruteerd met het oog op dit specifiek onderwijs- en vormingsproject. De professoren en afgestudeerden van de Leuvense School van Politieke en Sociale Wetenschappen, de

12) SEGERS, *De Centrale Hoogeschool*, p. 8.

13) COLENS, *De vorming*, p. 147.

christen-democratische politici en leiders van de Beweging en de geestelijkheid namen het merendeel van de onderwijsopdrachten op zich. Ze gaven, de ene al meer uitgesproken dan de andere, les vanuit het christelijk-personalistisch perspectief waarmee ze vertrouwd waren.

GERAADPLEEGDE INFORMATIE

Annuaire administratif et judiciaire de Belgique. Brussel, 1921-1926.

COLENS, L., De vorming van leiders voor sociale werken. Leuven, 1929.

DELBEKE, L., De Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders, 1922-1940: een bijdrage. Licentiaatsverhandeling KU-Leuven, dept. Geschiedenis, 1982.

DEMOLDER, J., De sociale bijstand in België tussen kerk en staat, in: P. VANDERMEERSCH, ed. Psychiatrie, godsdienst en gezag: de ontstaansgeschiedenis van de psychiatrie in België als paradigma. Leuven-Amersfoort, 1984, p. 107-124.

GERARD, E., ed. De christelijke arbeidersbeweging in België, 1891-1991. 2 dln. (KADOC-Studies 11). Leuven, 1991.

GERARD, E., Sociale wetenschappen aan de Katholieke Universiteit te Leuven, 1892-1992. (Politica Cahier 3). Leuven, 1992.

KUYPERS, H., De sociaal-pedagogische methode in onze sociale scholen en haar bezieler pater Perquy, in: De Gids op Maatschappelijk Gebied, 1947, p. 456-475.

MAUS, I., Les écoles de service social en Belgique et à l'étranger, in: Revue catholique sociale et juridique, 29 (1924-'25) p. 1-21.

MAYENCE, S., Le service social en Belgique. (Editions de l'Institut de Sociologie. Etudes d'économie sociale). Brussel, 1969.

MEERTS, K., De personalistische traditie aan de Katholieke Universiteit te Leuven rond de eeuwwisseling, in: L. en G. BOUCKAERT, ed. Metafysiek en engagement: een personalistische visie op gemeenschap en economie. Leuven, 1992, p. 65-86.

PUT, E., Het Ministerie van Justitie, 1831-1988. I. Organisatiestructuur van de centrale administratie en de adviesorganen. (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de provinciën: Miscellanea archivistica studia 6). Brussel, 1990.

ROYAUME DE BELGIQUE. Les écoles de service social: exposition internationale du centenaire de Pasteur, Strasbourg 1923. Leuven, 1923.

SEGERS, P., De Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders. Baasrode, 1925.

SMETS, A., Herkomst, werkterrein en waardering van de maatschappelijke assistent: een onderzoek bij de afgestudeerden van de Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders. Licentiaatsverhandeling, KU-Leuven, School voor Politieke en Sociale Wetenschappen, 1960.

TULKENS, F., ed. Généalogie de la défense sociale en Belgique, 1880-1914. Brussel, 1988.

VAN DAMME, D., Sociale kwestie en sociale politiek in België gedurende de 19de eeuw, in: Handelingen van de Koninklijke

Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, 39(1985) p. 209-233.

VELGE, H., La protection de l'enfance dans la législation et dans les oeuvres en Belgique. 2e uitgave. Brussel, 1925.

VERSTRAELEN, J., Op nieuwe banen met het ACW: Colens, Perquy en Brys, in: Zij bouwden voor morgen: figuren uit de christelijke arbeidersbeweging. Brussel, 1966, p. 129-160.

VERSTRAELEN, J., Twee bouwmeesters van het christelijk syndicalisme: Rutten en Arendt, in: Zij bouwden voor morgen: figuren uit de christelijke arbeidersbeweging. Brussel, 1966, p. 59-87.

Vijfde Christen Syndicaal Congres, Brussel 4-5 juni 1921: dagorde, korte inhoud der verslagen, voorgestelde besluiten. Brussel, s.d.

Het archief van de Centrale Hogeschool voor Christelijke Arbeiders wordt bewaard op het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum (KADOC) te Leuven.

Gertrude Schellens, Jef Peeters, Remi Peeters

— Moderne arbeid - ondermijning van de wereld —

In de Sociale Hogeschool is arbeid altijd een belangrijk thema geweest. Door de aanhoudende werkloosheid is de vraag naar de betekenis van de arbeid ook daarbuiten volop aan de orde. Hannah Arendt (1) formuleerde uitdagende ideeën over de plaats van de arbeid in de moderne samenleving en die willen we hier voorstellen. Aanleiding daartoe was de gezamenlijke lektuur van haar boek *The Human Condition* (2) (1958) in een leesgroep. De inspiratie die we bij Arendt opdeden, zal wellicht ook vroeg of laat doorwerken in de cursussen filosofie aan de Sociale Hogeschool. Daarin proberen we immers de fundamentele aspecten van het menszijn en van het samenleven ter sprake te brengen en de uitgangspunten van het debat over belangrijke maatschappelijke vraagstukken zichtbaar te maken en kritisch te bevragen.

I. HET MENSELIJK BESTAAN

The Human Condition gaat over het menselijk bestaan en over de fundamentele voorwaarden waaronder het op aarde aan de mens gegeven is. Die vormen samen de 'menselijke conditie'. Arbeiden, werken en handelen komen volgens Arendt elk overeen met een van de fundamentele voorwaarden van de menselijke conditie; ze zijn

de activiteiten waar wij niet buiten kunnen, en zij liggen binnen het bereik van iedere mens. (3) Samen maken zij het actieve leven van de mens uit of de *vita activa*.

DE VOORNAAMSTE MENSELIJKE ACTIVITEITEN

Arbeiden doen we om in onze behoeften te voorzien. Het is de activiteit die beantwoordt aan de biologische processen van

1) De Duits-Joodse filosofe Hannah Arendt (1906-1975) studeerde bij Martin Heidegger en promoveerde bij Karl Jaspers. Uit Duitsland en vervolgens uit Frankrijk gevlucht voor het nazisme verwerfde zij in Amerika bekendheid met een studie over het totalitarisme (*The Origins of Totalitarianism*, 1951). In de politieke filosofie van de twintigste eeuw bekleden haar inzichten een belangrijke plaats, en de belangstelling daarvoor is de laatste jaren nog sterk toegenomen.

2) De vertaling *Vita activa: De mens: bestaan en bestemming* (Amsterdam, Boom, 1994), is een heruitgave van het in 1968 bij Het Spectrum verschenen *De mens: bestaan en bestemming*. Verwijzingen gebeuren met de afkorting VA en het paginanummer. Hier en daar hebben wij de woordkeuze lichtjes gewijzigd. Verder hebben we gebruik gemaakt van 'Labor, Work, Action', een lezing uit 1964, verschenen in: J.W. BERNAUER (ed.), *Amor Mundi. Explorations in the Faith and Thought of Hannah Arendt*. Dordrecht, Nijhoff, 1987, p. 29-42.

3) Denken, willen en oordelen, de activiteiten van de menselijke geest, worden hier buiten beschouwing gelaten. Daarover schreef Arendt o.a. in *The Life of the Mind* (1978).